

ZAHORSKÁ

KRONIKA

— VYDAVATEL, MAJITEL A REDAKTOR. —
ART. FRÖHLICH, UČITEL, DOL. UJEZD u LIPRIKÁMB.

Vlastivědný sborník »Záhorská Kronika« vychází čtvrtletně.

Ročně se předplácí 10 Kč složenkou, po 1. lednu 1929 se doplácí 12 Kč. Jednotlivá čísla při hromadném odebírání 2 Kč 50 h, při odebírání jednotlivých čísel přímo po 3 Kč. Platí se chekem pošt. spořitelny čís. 100.630, Brno. Pro záky při hromadném odběru sleva.

Reklamacce se vyřizují jen do vyjítí nového čísla.

Literární příspěvky, zprávy, knihy a časopisy k recenzi i na výměnu, objednávky i reklamacce buďtež zaslány na adresu: »Záhorská Kronika« v Dolním Újezdě u Lípnicka n. B.

Novinové výplatné povoleno řed. pošt a telegrafů v Brně, výnosem číslo 69.140-VI. ze dne 18. srpna 1925.

Žádá se zdvořile, by nedoplatky za starší ročníky byly ihned vyrovnány! — Kdo do 1. ledna nezaslal za letošní ročník předplatné, doplácí 12 Kč.

O B S A H:

Právo ostatekové. (Dr. Fr. Příkrýl). — Geologické poznatky z kamenného lomu v Hrabůvce u Hranic. (Fr. Okáč). — Soupis archeologických předmětů na Hranicku a Lipensku. (Ant. Fröhlich). — Jména trati v okrese lipenském. Dokončení. (Jan Bačura). — O lipenském nářečí a jeho sbírání. Dokončení. (Rud. Kout). — Kladeruby prosí o milosí za hříchy nespáchané r. 1708. (Ant. Svěrák). — Švrčov. (Boh. Indra). — „Testament“ Jana Klimeše z Turovic r. 1818. (Vl. Vašíček). — Zachovaná a vyhynulá jména lipenských předměšťanů z 18. století. (B. Dušek). — Z dějin pastevnictví na Pobečví a Záhoří I. (Basil Macalík). Pověsti našeho kraje: Poustevník pod hradem Helšlým (M. F. T.). — Velický vodník. M. Tománková. — Lidové zkazky z Oseka n. B. (A. F.). — Z výkladu starého Záhoráka. (L. Kulíčka). — Drobné zprávy: František Kretz sedmdesátníkem. — Spisovatel Čeněk Kramoliš. — Prapor z tureckých válek ve Velkém Újezdě. — Opět nové předhistorické pohřebiště. — Kronikář Karel Slavík sedmdesátníkem. — Nejvyšší místo polní okresu hranického.

REDAKCI DOŠLO.

Hořanští synové — Boha i vlast. Rozkošné povídky historické od Jos. Brauna vyšly v jednom svazku s krásnými ilustracemi od Zd. Glückseliga v krásné úpravě v nakladatelství Jan Svátek, Praha VII., Husova tř. 7. Kritika literární staví Josefa Brauna právem vedle Václava Třebízského, nejen proto, že

ZÁHORSKÁ KRONIKA.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK ZÁHOŘÍ A POBEČVÍ.

= VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOLNÍM ÚJEZDĚ U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

ROČNÍK XI.

BŘEZEN 1929.

ČÍSLO 3.

Dr. František Příkrýl:

Právo ostatekové.

V ostatky ve všech dědinách Záhoří a Pobečví ještě před čtyřiceti roky učili sousedé mládež spravovati obce dle práva obyčejového. Je to zvyk z doby života společenského v zádruhách, které tvořily obec, kde práce mužů a žen konaly se pro všechny obyvatele, staré i mladé. Vše bylo společné. Obec spravovala hromada všech práce schopných mužů, jako svrchovost zádruhu. Starosta a výbor prováděl výroky čili pravdy v homadě jednohlasně usnesené dle práva obyčejového, přenášeného ústně z pokolení na pokolení.

Chasa v dědině se učila pro dospělý svůj věk spravovati žití společenské. Stařéček Ant. Janček se sósedy mí vypravovali v Hor. Nětčicích.

V neděli před ostatky sešli se chlapi domlouvat muziku, pak šli všichni k starostovi prosit o dovolení. Starosta svolal obecní úřad za úřední stůl, před nímž se chasa rozestavila po jizbě. Starosta vyvolil z nich nejmoudřejší na úřad s napomenutím, aby v čas ostateků dbali pořádku v obci, na robotu posílali, vinníky trestali, dobré povzbudili. Načež starosta s výborem opustil úřední stůl, který stál pod obrazy v rohu jizby, a nově zvolený úřad z chasy tam zasedl, na znamení své pravomoci v obci. Někdy to stálo mnoho prosby a piva, než nový úřad z chasy mohl zasednouti za úřední stůl. Někde volila si chasa sama ze svého středu starostu, staršího a mladšího radního, jenž byl zároveň pokladníkem, kopaře, lékaře, dva sklepníky, dva navalovače a dva hlídače.

Před starostou a shromážděným úřadem obecním skládali slib, že budou bdít nad pořádkem a slušností v obci a to rukou dáním. Úřad z chasy sestavený dostal pak veškerou moc správní, soudní a trestní v obci.

Pak šlo se s hudbou pro »p r á v o« do obydlí mladého starosty. Byl to meč z ocele s několika otvory na přivázání pentlí, ozdobený lipskými šátky. U špice byla přikována misečka. Děvčata uvázala na meč lipské šátky, široké pentle červené a u vrchu čtyři věnečky. Špicí zabodlo se právo do trámu nad stolem. Mládenci museli si od děvčat právo vykoupiti a za to byla pak vyčastována. Každé děvče dalo svému nejmilejšímu

voničku za klobouk a šátek do ruky. Na to se šlo za zvuků hudby a veselého jásotu do hospody. Tu bylo právo zabodnuto nad úředním stolem v rohu a členové nového úřadu zasedli za stůl, který po tři dny nesměl býti opuštěn a nikdo jiný nesměl se za ten stůl pod trestem usaditi.

Chlapci měli na sobě kroj záhorský. Na hlavě nízký klobouk se střešou na skyvu, opentlený červenozeleně, ozdobený také voničkou. Košili měli se širokými rukávy s černě vyšivaným límcem, frýdku zelenou z jemného sukna, také bohatě vyšivanou různými barvami z zádech a okolo kapes, obyčejně vzorkem srdečkovým, zvonečkovým, hřebíčkovým neb jabličkovým, též vyšitá byla květy jabloňovými a listky jetelovými. Zapínala se na hakliky a měla řadu lesklých žlutých knoflíků. Na nohou měli žluté koženky, na boku a u kapes vyšiváním zdobené, pak bílé punčochy a čistě vyleštěné lýtkovice.

Pod přísným trestem bylo chasé přikázáno, aby, kdo právo nehlídá, šel na služby Boží do kostela, jen v outerý při obcházení s právem po osadě, byl den volný. Kdo byl v právu, nesměl s děvčaty postátí, s nimi si »zahobárat«, ani se na ně usmát, jinak byl trestán.

V přestávkách zábavy mezi tancem starosta rozsuzoval pře dle starých obyčejů, určoval tresty provinilcům a při tom mu pomáhali první a druhý radní, po případě jej zastávali. Kopař uděloval tresty ferulou, podobnou velké vařečce, na dvě rozštípnuté, kuličkem založené, aby po každé ráně klapla. Pokladník přijímal pokuty peněžité. Lékař oznamoval, kdo z provinilců nesnese trestu tělesného a byl to obyčejně ten, kdo mohl platit. Sklepníci opatřili pivo a donášeli dle potřeby každému z přítomných, ale nikdo se nesměl opít, jinak byl z »pocitivého práva« vyloučen. Navalovač předváděl obžalované a trestance třeba i násilím. Hlídači slídili, kdo by se nepočestně choval, o pocitivém právu a jeho členech neslušně mluvil, nepořádek při tanci způsobil, se ženskými stranou žertoval, na nebezpečném místě kouřil a podobné. Kdo byl při činu dopaden, byl ihned obžalován, vyslechnut, souzen a potrestán. Při tom vymýšleli šprýmaři rozmanité žerty, aby se vzájemně žalovali. Nepozorovaně soused sousedu podstrčil nůž, fajfku neb hřebík do kapsy a při tom mrkl na někoho, aby mu byl svědkem. Obžalovaný byl prohlédnut a potrestán z krádeže. Jiní sami na sebe žalovali, aby byli trestáni. Tak šla žaloba za žalobou, soud, trest, při tom bylo plno smíchu a žertu. Někdy žalobník nemaje dosti důkazů sám propadl trestu. Žalobník než začal, složil dva krejcary do pokladnice. Trestalo se nejvíce penězi, kdo nepřijal trest, byly mu bez okolků vyplaceny tři rány na záda kopařem a při tom se říkalo: »Za pana starostu, za pana radního a za všecko pocitivé právo!« Za udělený trest každý se poděkoval pocitivému právu. Trest ferulou udílel se po drobnu nebo po široku. Po drobnu se

počítalo 1, 2, 3, 4, atd., po široku 10, 20, 30, 40. atd. Kdo se z tělesného trestu vykoupil, bylo mu dovoleno, aby za hudby byl ferulou trest vybit kopařem na dveře, kamna, nebo stoličku. Mnohý si nechal za hudby vyplácet na šlapu.

Kopař p o š i r o k u vyplácej z p í v á l:

»Šil bych k vám, a nesmím,
zarůstla mi cestička ořeším.«

Hudba zahrála melodii a on pokračoval:

»Dyž sem já šil přes jednu lavku,
natrefil sem tam staró babku.

Ptám se já tě, mládenečku, (hospodáři, pane) esli ty,
se do našeho pocitivého práva dáš?«

Tázaný mu odpověděl: »Nedám!« Na to kopař: »Dyž ty nedáš, já ti dám!« a pleskl ho po zádech rka: »Za pana starostu!« Kopař pak zpíval dál:

»Ořeší vysekám
a tebe tu děvečko,
nejmilejší srdečko, nenechám!«

Na to hudba hrála melodii a kopař zpíval:

»Až ty, mládenečku,
(hospodáři, pane),
půjdeš přes hory, doly,
neber sobě piščalečky, ani tróby,
nepíšekej, netrub,
naším pánom, sekorky nerozháňé,
neb je ich tuze málo,
bylo jich za groš pět nebo šest
a včilka už só énem dvě,
neb je to na naše pocitivý kamarády, tuze zle!

Na to mu vyřal na záda jednu, rka: »Za pana radního!« Kopař pak zpíval:

»Seděl s ňó pod střešňó,
položil ji ručičku
na tu její sukničku
rozkošná.«

Když hudebníci zahráli melodii, dokončil:

»Aj, ty, mládenečku, půjdeš do mléna,
neber sobě piščalečky ani bubna;
neb tam bubnujó a šturmujó,
až pan mlynář s paní mlynářkó spat nemužó!

Po té provinilci vyřal ferulí po třetí: »Za celé náš pocitivé órad!«

Po drobnu kopař udílel trest počítaje za zpěvu s doprovodem hudby:

»Jedna dvě,
byly dvě,
a kdo jich chce počítati,
mosí dobrý pozor dáti, že jich dvacet je;
nech si je čtel«

Zábava ukončena za dozoru poctivého práva v neděli o 10. hodině večer; právo se slavně uschovalo, na jeho místě nad stolem velká červená pentle splývala se stropu.

V pondělí ráno šli všichni právníci na služby Boží. O 10. hod ráno přineseno s hudbou právo do hospody a zábava pokračovala jako v neděli. Celá dědina súčastnila se veselostí nepřetržitě do večera, vyjma co se odcházelo k pokludu a jídlu. Právníci se za stolem střídali, aby nebyl opuštěn.

V ostatkové outerý ráno všichni právníci čistě oblečení sešli se v hospodě, mladý starosta sňal právo ze stropu, hudba spustila veselý pochod a právo nesl na dědinu; za ním šel pokladník, kopař s opentlenou ferulí, sklepníci s pivem a »sladkou«, pak ostatní úřad s právníky. Dva hlídači zůstali v hospodě hájit, aby se u právního stolu žádný neusadil.

Obešli všechny příbytky po řadě, všechny dveře byly dokořán otevřeny. V každém seděl za stolem hospodář se ženou a očekával chasu. Starosta, zastaviv se u prahu jizby, tázal se: »Prosím vás, hospodáři, dovolíte-li nám s naším poctivým právem do vašeho příbytku vstoupit?« Když bylo dovoleno, mluvil dál: »Prosím Vás, hospodáři, dovolíte nám naše poctivé právo nad váš poctivý stůl pověsit?« Po dovolení doložil: »Prosím vás, hospodáři, dovolíte-li nám za váš poctivý stůl se posadit?« Pak vešel s průvodem svým, zabodnul právo do trámu nad stůl na znamení, že v té chvíli má se svým úřadem veškerou pravomoc soudní, správní a trestní. Soudil rozmanité žertovně přednesené žaloby mezi manžely, hospodářem a čeledí domu, ukládaje rozsudkem pokuty. Pak spustila hudba a domácí tančili. Hospodyně donesla na stůl velkou mísu pečiva, pobízejíc slavný ōřad k jídlu. Na to obdarovala právníky vejci, slaninou, klobásy a hospodář penězi. Starosta sňal právo, vyšel na návsi k sousednímu příbytku a tak obešla se právníky celá dědina za žertu, smíchu a veselí až do večera. Z posledního stavení neslo se právo do hospody, zabodlo se na své místo a po krátkém tanci zasedla vyšnořená děvčata za právní stůl. Právníci donášeli jim večerí, občerství nápoji, potom starosta právo položil na stůl na ověčenou mísu, na kterou každé děvče položilo několik stříbrných zlatek — na spoledně útraty. Na popeleční střed po službě Boží zasedalo právo naposledy za úředním stolem v hospodě, chlapi počítali příjem, zaplatili hudebníky a ostatní výlohy. Pak sňal starosta právo a odebral se s ōřadem k starostovi obce, u něhož zasednul obecní úřad za úředním stolem. Chasa stála uprostřed jizby, odpravila právo, odevzdala meč a poděkovala

za svěřenou mu moc v obci. Obecní úřad chválil, káral chasu za chyby, nebo opomenutí. Tím se právo ostatkové ukončilo.

Tak učili staří mladé, jak dle práva ústavy obyčejové mají spravovat dědinu, až dorostou.

František Okáč, Drahotuše:

Geologické poznatky z kamenného lomu v Hrabůvce u Hranic.

V době, kdy v buňkách tajnosnubných rostlin karbonu (doby kamenouhelné) ukládána byla energie sluneční, jež zachovala se nám v pánvi ostravsko-karvinské v podobě dnešního uhlí, rozkládalo se v jejím sousedství kulmové moře, z jehož zkamenělých bahenních nánosů stavíme dnes domy, uprapujeme silnice a přikrýváme jimi střechy.

Horniny útvaru kulmového rozkládají se u nás po obou stranách údolí Bečvy. Na levé straně (jižní) tvoří jejich rozloha úzký pás od Hranic k Helštýnu, na pravé (severní) pak tvoří rozsáhlé území Jeseníků i Drahanské planiny a poskytuje někde velmi dobrý dlažební kámen (drobu a jinde daleko široko známou pokrývačskou břidlici (Střelná a j.))

Ovšem, že nezůstaly tyto nánosy bahenní ve vodorovných vrstvách na sobě ležet, neboť schlazováním se naší planety stahovala se kůra zemská, čímž tvořily se prohlubně a vyvýšeniny a dalším stahováním se kůry zemské byly vrstvy tyto přelámány a přeházeny tak důkladně, že místy nalezáme kamenné nánosy postavené kolmo, jinde do sebe vsunuté a tak převrácené; že mnohdy leží stará vrstva na vrstvách mladších a obráceně.

Kdo chce se přesvědčit o přeházených, zkamenělých nánosech kulmu, potřebuje se jen podívat do otevřených kamenných lomů firmy »Geisler a Srna« v Hrabůvce. Tam najde čím dále do hloubky, tím modřejší a tvrdší kamenou drobu, které co do tvrdosti a jakosti nevyrovná se žádný jiný kámen, mimo kámen původu sopečného. Proto také až dodnes dodává jmenovaná firma svou drobu až do cizozemska, zejména do Rakouska, kde po většině mají jen vápenec a pískovec, tedy kamenné nánosy geologické doby daleko mladší a tudíž i měkčí.

Kdyby bylo mohlo již tehdy před miliony roky oko lidské zřítí krajinu karbonskou, obklíčenou kulmským mořem, tu bylo by shledalo nad míru jednotvárnou krajinu, prostouplou bahnem a vodou, s bujnou, avšak monotonní karbonskou florou, s mocnými a vysokými přesličkovitými stromy bez květů a bez košatých korun, jež dávaly krajině vzhled smutný a jednotvárný. Ne-

*) Viz o tom článek prof. Ant. Stržínka, Záhorská Kronika čis. 1, roč. XI., »Kulmový ostrov na levém břehu Bečvy«.

proháněli se tehdy touto karbonskou krajinou ještě žadní ssavci a také neoživovali ještě řídké a jednobarevné koruny stromů zpěvaví a pestrobarevní ptáci, ba ani motýlkové nepotulovali se mezi těmito jednotvárnými stromy a rostlinami karbonské krajiny. Mimo zvuky, jež vydávaly vlny mořské a koruny větrem klaticích se stromů a mimo dunivé rány, jež provázely z útrob země řílicí se žhavou lávou a skoro neustálé hromobití, vznikající následkem tření se vzduchu prosyceného vodními parami a kysličníkem uhlíčitým, slyšeti již snad bylo vrzání a cvrlikání hmyzu, jakož i snad kuňkání a zvonkovité zvuky obojživelníků, nejvyšších to tehdejších obratlovců.

Pobřeží kulmového moře nelze ovšem stopovat, poněvadž nánosy těchto moří leží příliš hluboko pod mladšími nánosy a kde nám ve skalách předstupují před oči, dostaly se na povrch zemský jen tektonickými pohyby země, jež provázeny byly v těchto dobách častými sopečnými výbuchy.

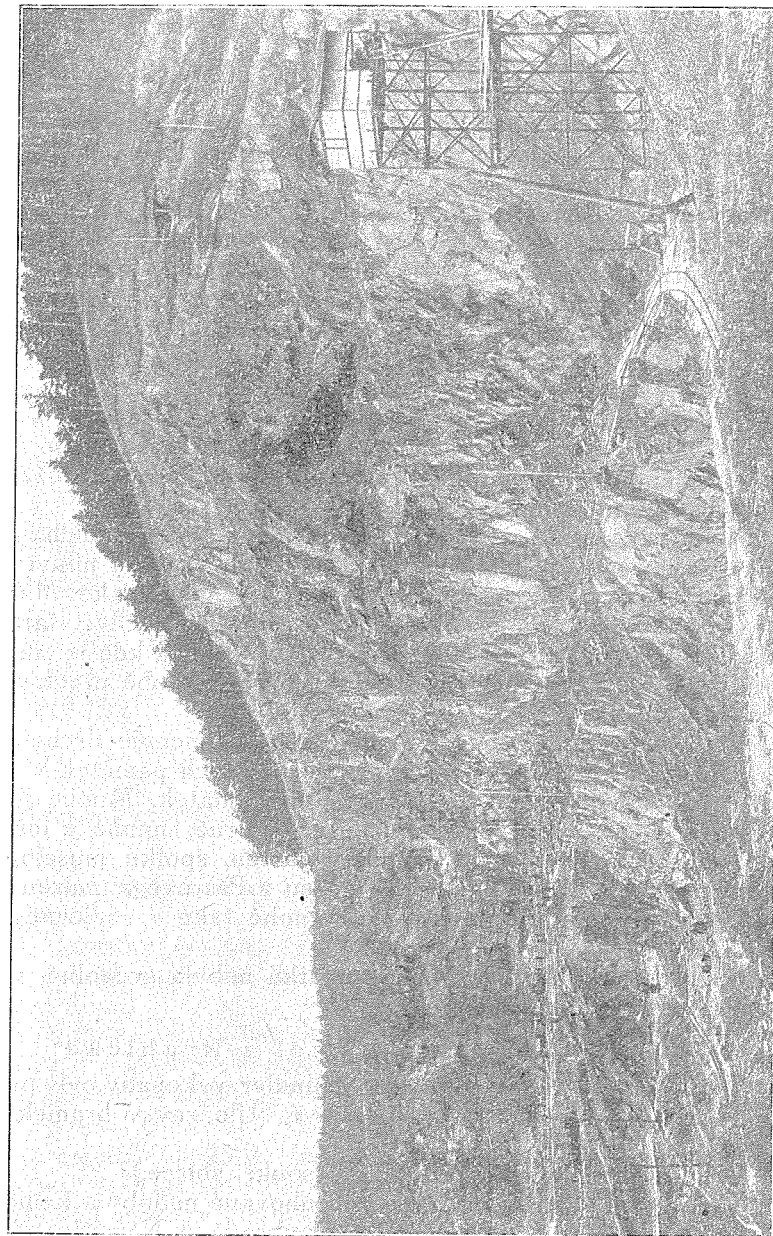
Na vrstvách kulmové droby lze pozorovati v hrabovských lomech horninu mnohem mladšího původu. Jsou to usazeniny třetihorní (terciární) — mladšího období třetihor.

Náhodou našel jsem před léty při procházce po úzkokolejně dráze firmy »Geisler a Srna« mezi naveženým štěrkem úlomky mořské ušřice. Při dalším zkoumání formací, ležících nad drobou ve skále samé, našel jsem v terciárních vrstvách ztvrdlého mořského bahna a slínu celou spoustu malých i velkých ušřic, někdy 3 až 5 kusů do sebe stlačených a pod tlakem v pozdějších dobách naneseného bahna kamennou masou slepených ušřic, jež tamější dělníci krompáči rozbíjeli, považující je za hlavy tak kdysi žijících lidských obrů. Mimo to prostoupeno je bahno třetihorního moře celou spoustou mizivě malých lastur a ulit, jež na vzduchu se rozpadávají v prach. Dle profesora Penka jsou terciární vrstvy 8 až 10 milionů roků staré.

Břeh tohoto bývalého moře třetihorního můžeme sledovat od kamenných lomů v Hrabůvce podél svahu horských výběžků na pravé (sev.) straně řeky Bečvy až k Čekyňskému kopci a na druhé straně od Zbrašova až po zříceniny Helštýna.†) Chodíme leckde proto na dně třetihorního moře, jehož usedliny jsou několik set m hluboké. Hladina tohoto moře několikrát změnila úroveň. Okolní pahorkatina a horstvo vystupovalo jako malé ostrůvky nad hladinu mořskou.

Podnebí bylo zde tenkrát teplé, subtropické, neboť ušřice je teplomilující živošich, který žije dnes okolo pobřeží Středomořího moře.

†) Viz též článek prof. Ant. Stržínka: „Moravská brána“, Záhorská Kronika čis. 4, roč. X.

Obr. 9. Kamenné lomy v Hrabůvce u Hranic.

Ant. Fröhlich:

Soupis archeologických předmětů na Hranicku a Lipensku.

V roce 1926 na popud p. prof. Mir. Kotta, okresního školního inspektora, vyzval okresní školní výbor v Hranicích všechny správy a ředitelství národních škol k soupisu archeologických nálezů v polit. okrese hranickém, při čemž bylo žádáno, by zvláště každý praehistorický nález školních sbírek byl náležitě popsán, případně zobrazen a dále by udáno bylo naleziště. Soupis byl skutečně proveden a tak vedle známých již nálezů a nalezišť bylo objeveno několik nálezů neznámých, neboť školní sbírky na více školách v okrese hranickém chovají také praehistorické předměty.

K přehledu pravěké kultury a praehistorie Hranicka a Lipenska, mimo literatury praehistorické našeho kraje, mimo sbírek a museí, kdež jsou archeol. předměty našeho kraje uloženy, připojuje se tento soupis.

Neboť jak prožiti v představách ty minulé doby, z nichž nemáme ještě psaných (historických) zpráv? Tu k nám mluví jedině zachované a nalezené staré památky, máme-li jaké. Máme je, avšak aby jich bylo ještě více, o to se musíme pečlivě starati. Ukládáme je ve sbírkách starožitností (v museích), kde je znalci pořádají a podle nich nám líčí vývoj lidstva v době předhistorické.

Věda o předhistorických památkách se jmenuje archeologie. Záhorská Kronika sbírá zprávy o nálezech památek v našem kraji. U nás máme dosti takových památek. Mnohé jsou uloženy v moravském zemském museu v Brně, mnohé v městském museu v Hranicích, v museu vlasten. spolku musejního v Olomouci, v Teličkově archeol. museu v Přerově, v museu na Velehradě a jinde, jiné ve školách, mnohé také v soukromých sbírkách.

Starejme se o to aby žádná památka nebyla svévolně, nebo neopatrností zmařena!

Dle zpráv národních škol z Hranicka:

Černotín: Ve vápence fy Jos. Schindler vykopány byly před mnoha lety předměty z doby bronzové. (Uloženy v hranickém museu.)

Drahotuše: 2 kamenné mláty. (V soukr. sbírce.)

Kelč: Na Strážném nacházejí se tuhované nádoby a kamenné mláty; v Liškách popelnice; v Doubravě u Němetic mlat, čípek v mlátu nedokončeném dosud vyčnívá; velká popelnice,

*) Řecky: archaios = starobylý, logos = vypravování; archeologie = věda o starožitnostech, archeolog = vědec, zabývající se zkoumáním starožitností.

kolem ní menší nádoby. (Menší ukázky ve škole, ostatní v mus. vlast. sp. v Olomouci — p. dr. Příkryl.) — Bronzový náramek, nalezený na Strážisku, se ztratil; r. 1926 přinesl žák ze Všechovic kamennou sekerku. V Liškách otevřena mohyla. Více mohyl je v Doubravě u Němetic. V jedné nalezen skrček. Na cestě z Němetic do Zámrska nalezen též hrob se skrčkem. U Polic popelníkové pole. — Z Komárovic temná pověst, že se v Háji pochovávalo a že jsou tam zřetelné mohyly.

Kllokočí. Na poli nalezen kamenný mlat. (V museu hranick.)

Milotice n. B.: Na parc. č. 506 nalezeno více popelnic. (Uloženy v museu ve Val. Meziříčí.) Snad je tam popelníkové pole.

Paršovice. Při kopání cihlářské hlíny za vesnicí nalezeny byly nádoby z tuhy i z hlíny málo pálené. (Ukázky ve škole.)

Rakov: Ve škole: kamenný obuch, měděný mečik. Hadcový mlat darován museu v Hranicích. — Zajímavé tratě: u Hliníků, Paleniny; Hroby u Luky, v Kroužku.

Rousko: Z mohyl v lese t. zv. »Lišky« jsou ve škole: 4 mláty kamenné, 1 hrot z pazourku. Okolí je na nálezy bohaté. Mohyly prokopali p. dr. Fr. Příkryl.

Valšovice: Ve škole: stolička mamuta. V okolních lesích prokopali mohyly p. dr. Fr. Příkryl. (Popelnice, nástroje kamenné.) Dosud lze spatřiti v lese vyvýšená místa — asi mohyly. Mezi lidem se vyprávuje, že jsou to stará pohřebiště.

V cihelně obce Paršovic nalezeno více archeologických předmětů. Nezachovaly se však.

Střítež: Ve škole: 1 kamenný mlat, 1 klín k., 2 třecí kameny »ruční mlýnky«; pocházejí z gruntu čís. 33.

Špičky: Udržuje se pověst, že zde stával hrad, jehož základy jsou prý dosud hlínou zasypány. Nepátralo se dosud.

Zámrský. Ve škole: 1 kamenný mlat. Žárové hroby s popelnicemi probádal p. Dr. Fr. Příkryl.

L i p e n s k o:

Jezernice: Při kopání studny v čís. 37 našla se rozpadlá nádoba.

Lazníky: Na panských polích naležají se pazourkové nožíky ve velkém množství, 2 mláty, 1 sekerka. (Uloženo v museu olomouckém.)

Lhota: mláty, úlomky nádob. Mohyly u »Lipek«. (Probádal p. dr. Fr. Příkryl.) Nálezy uloženy v museu v Olomouci.

Dolní Nětčice: Ve škole: kam. sekerka, 2 kam. mláty.

Horní Nětčice: Na poli vyorána kamenná sekerka.

Osek: Ve škole: 8 kusů pazourků, 3 úlomky kamenných seker, 2 kamenné mláty provrtané. Popelníkové pole: Přední díly (od strouhy mlýnské), Potrhané, Nade mlýncem. Prokopali p. P. Kar. Loníček.

Podhoří: V obci má sbírku zkamenělin, otisky rostlin p. Ed. Spiruta, soukromník. Sbírkou obsahuje asi 2000 předmětů. Nyní

se prokopávají základy hradu Drahotuch nad Podhořím.

Velké Prosenice: Při kopání základů obec. domku nalezeny popelnice. (V Teličkově museu v Přerově.)

Radvanice: Ve škole: kam. mlat a sekerka, pazourková škrabadla.

Soběchleby: Ve škole: 2 kam. mláty, zbytky popelnic. Okoli probádal p. dr. Fr. Příkryl.

Tršice: Ve škole: 2 kam. mláty, 2 kam. sekerky, pazourkové úlomky. Mnoho nalez. předmětů v Teličkově museu v Přerově, vlast. museu v Olomouci a také v arch. museu ve Vídni. R. 1926 nalezeny při úpravě cesty v trati zvané »Zátěš« zbytky popelnic. Staré hroby objeveny v tratích: Zátěš, Hrušky, Hošek.

Týn. Nalezíště na »Káňové« prozkoumal p. dr. Fr. Příkryl.

Dol. Újezd: Jednotlivé nálezy, kamenné mláty, pazourkové nožky a škrabadla.¹⁾

Veselíčko. Velké sídliště z mladší doby kamenné. »Vlčinec«. Ve škole menší ukázky.²⁾

Lipník. Kamenný mlat z doby bronzové a 2 železné sekýrky středověké. (Měšť. školy.)

Jak se má se starožitnostmi zacházeti, aby se nepoškodily?

Nalezené starožitnosti nebudtež lámány, rozbíjeny ani škrabány. **Bronzové a měděné předměty** bývají pokryty zelenou rzí, které neoškrabujeme. Lidé často čistí takové bronzové předměty, aby se přesvědčili, nejsou-li zlaté. Tu třeba připomenouti, že zlato v zemi se nemění a zachovává svou přirozenou barvu.

Ze železných předmětů neotloukejme rez, nýbrž budtež velmi opatrně ze země vyzvedány, aby se nepoškodily.

Najdeme-li při kopání nádobu hliněnou, tu nejlépe dlouhým nožem neb plechovou lžící hlinu od nádoby odhrneme a nádobu pak opatrně vyzvedneme. Je-li snad rozmoklá, tu nutno hlinu kolem ní odtrhnouti, pod ní prkenko podstrčiti, s ním ji vyzvednouti a po několik hodin ji nechat na vzduchu ve stínu, aby ztuhla a vyschla. Potom se teprve může očistiti a hlina z vnitřku vybrati. Nádoby ani střepiny z nich nebudtež vodou omývány.

Kam se mají nalezené starožitnosti odevzdati?

Najde-li dělník při kopání nějakou starožitnost, na Hranicku odevzdej jí sám nebo prostřednictvím spolehlivé osoby městskému museu v Hranicích. Tam budiž také oznámeno, nalezly-li se někde kosti nebo země s popelem, uhlím a střepinami smí-

¹⁾ Záhorská Kronika roč. IX., str. 127, Jednotlivé nálezy archeol. předmětů v Dol. Újezdě.

²⁾ Z. K. roč. X., str. 49, Sídliště z mladší doby kamenné ve Veselíčku u Lipníka nad Bečvou.

šená. Odevzdá-li nález museu, bude s předmětem zachováno i jeho jméno k potěšení a cti jemu i potomkům. Nálezy z Bystricka zaznamenává archeolog p. Sova Otto v Slavkově p. H.³⁾

Nálezy z Lipenska hlaste redakci »Záhorské Kroniky«, jež další zařídí. Oznamujte nálezy! Budou uveřejněny!

Jan Baďura:

Jména tratí v okrese lipenském.

(Dokončení).

B). Trati polní a lesní mají jména

1.) dle osob, které pozemky ty vlastnily aneb jinak ve vztahu k nim byly. Bakalov (Bakala), na Barkovských, Bartečky, pod Bořilovou rolí, Hanákovy klče, Haškovec (Hašek), Hostínův též Hostívův důl, Hrachovec, Jurkovo březí, Kalabovská (Kalab), Kapitánka (v lesíku tom zastřelen revírnik Kapitána), pod Klvaňkou (Klvaň), Kolerová (Koler), Křížanův důl, Lechov, Lenochov, nad Fibichovým dolem, Libuša, Loutnarky (Loutnarek), Machovec (Mach), Melanka (Melan, souseď lipenský), Myškovec (Myška), Neskoříkův důl, Planečkovy, na Sekyře (vladyka Sekyrka v Lazníkách), Skálový důl, Spálový (Spála), Strážový, Škabraška (Škabrach souseď loučský), Škrabalka, Voldan (jsou pozemky od 2 opuštěných gruntů), Výstřelovská, Nadzábojovy (Záboj), Zavalentí, u Zbruzového.

2. Dle osad, hradů, dvorů, samot. Běhanov (dvůr), Bělá (pustá ves = p. v.), u Nového Dvora, od Dvorca, pod Dvorcem, Dversky, Zádvořník, u Hambalka (mlýn), Holštýn, Hodončí p. v. Odonč), Horecka (p. v. Horka), Hradíštěk (hradíško), Hradisko, na Juračkách (p. v. Juřítin, později zvaná Juřat-sko), Kožuch (p. v. Kožišov), Kramlov (samota), Kuňkov (dvůr), Kutíšov (dvůr), Kyjanice (p. v. Kylvanka), Lomec (p. v.), Mydlovarka (p. v. Mydlovary), Neplachov (p. v.), Nadobransko (p. v. Olbramice), Plačkov (dvůr), Podolší (p. v.), Podpodolší, Popelov (p. v.), Radvány (Radvanice), Skoky (osada), Čtiš (p. v. Strítež), Slavičská (Slavič), Stání (skupina domů), Na Tupeckách (Tupec), Vicinův (p. v., nyní skupina domů), Venedig (samota), Vidlác (dvůr), Zámeček, Zámčisko, na Zátěži (p. v.), Zlechov (dvůr), Zbyzovská kluč (p. v. Zbyslavice), Žilochov (p. v.).

3. Dle vod. Bečvicka, Stará Bečva (kde před regulaci měla své řečiště), u Zbelíka. (Belík je studánka, jejíž stěny obloženy jsou dřevem (B.) Do Lipníka šla voda potrubím z Belíka; odtud slula studánka Zbelík a řiká se nyní ze Zbelíka). Brodčky (kde se lidé brodili potokem na druhý břeh), Hlásenec (potok

³⁾ Viz Z. K. roč. XI., čís. 1. Poslední pravěké nálezy na Bystricku.

= p.), Jezera, Klučínek p., Lubeň p., Lukavec p. (teče mezi lukami), Olešnice též Holešnice p., Pazdernice p., za Potoky, Potůčky, Rošík p., Rybničky, Rybníky (sluly Brandejs, Draždř, Farganík, Podohradný) Říka p., Řícké louky, u Splavu, u Stavu, pod Dobrou studňou, Svinec p., Trnava p., u Zástavy (mlýnské), Zástruží, Závodí, za Vodínkou a Vodičkou, Žabník p. a Klenovka p.

4. Dle polohy a jakosti půdy. Bahna, na Bařínkách. Nad nebo za Branou anebo Nadbrání značí pozemky u ohrazených míst oplotou, v níž byla bránka (S. A.). Bednovaná značí cestu buď močálovitou nebo do vrchu vedoucí. Aby takovou cestou se mohlo jezdit anebo aby voda s vrchu tekoucí ji nevydrala, byly položeny na ni příčky vedle sebe kolíky upevněné. Pod cestou, Mezicestí, Debře (výmol na stráni B.), Mezidebří, Dolní, Doly, Dolce, Dolinky, v Důlkách. Přídoly, Dubzabry, Halda (hromady hlíny šterku), Hejnice, Heky = hýk (z německého Gehege) značí ohradu, oplety, šraňk, kde se pásli dobytek (B. S. A.), v Hlavách. Hlavami nazývány byly stromy na hranici pozemku, obyčejně dub nebo vrba, usečené do výše, kam člověk dosáhne, mlázím obrostlé, tak že měly podobu hlavy. (B). U hranečníka, Hraničná, pod Horou, Horky, Podhorky, Podhůra, Mezihoří, Kamence, Kamenisko, Kopce. Ty byly dělány na označení hranic pozemku, kde nedostačovaly přirozené meze. (S. A.) Kotary (kamenitá, neúrodná půda), Končiny, Kříby, Kříbky, Křípovy, Křívá, za Lískem, v Loukách, Nadloučí, na Lůžách, Zhnílá lůže, Mokry, Mokř, Nivy, Oblesek, na Ostříčných, Obratě, Odmezna, Podmeza, Pastvisko, na Place, Podvesní louka, na Polínku, Prašnice, Prostřední (flek), Přední, Příčka, Přivrat, Příhon, Zapříhoní, Výhon jsou cesty, po kterých se dobytek na pastvu honil. Na Pustínách, Rovňa, Roviny. Sádky znamenaly buď hraničné kameny, které se sadily a též malý záhonek při cestě podle vinohradu, aby s cesty byl znemožněn přímý přístup do vinohradu, který byl osazován zelím, brambory a p. Na skalách, Skálka, Slače, Slíny, Suché louky, Suština, Stráně, Šerky (šterkovitá půda), Špica, ve Šraňku, za Šraňkem, Trávník, pod Trním, Trnovec, Vrchy, Vrchoviny, od Vývozka, Zadní, Zapadly, Záplotky, Záplotčí, Záruby (ohrada kolem pole), Závrbek (pozemek vrbami ohrazený S. A.), Za zmolou, Záhorka (cesta na Záhoří), Žabky a Žabí škrk (močály), Žlíbek.

5. Dle výměry a podoby pozemků. Břuchaty, Čtvrtě, Čtvrtky, Díly, Padělky, Padělíček, Dlouhy, Krátky, Kratiny, Kratčiny, Kratinka, Klíny, Klínky, Kozí hřbet, Lány, Lopoty, Losky, Měřiční, Mesla (z německého messen), Mesilka. Mírnice, Osmipruty, Ouzky, Poločtvrtí, Potrhany (záhony různým směrem podle sebe ležící), Proutky (malé úzké záhony), Rozdíly (rozdělený pozemek), Sedmipruty, Široky, Šířina, Třiměřiční, Záhonky, Záhony.

6. Dle toho, co dříve na pozemcích bývalo, aneb čím se lidé tam zaměstnávali. Mnohé lesy a lesíky byly časem proměněny v pole a odtud jména trati: Kopaniny, Kopánky, Klíč, Klešky, Kuče, Noviny (nově zřízená pole), Poruba, Roubanina, Vyroubané, Vyrubinky. Oulehla = Úlehla značí pozemek, který se kdysi oral, ale potom se nechal ulehnutí třebaš na pastvisko. (S. A.) Vinohrady jsou pozemky osazené stromovím, mající vzezření skutečných vinohradů moravských, ve kterých pravidelně kromě révy vinné i stromoví vzácného ovoce rostlo. (S. A.) Týž význam mají trati na Zahradách. Chmelíny, Chmelnice, Chmelníky ukazují na pěstování chmelu, šafranice, šefranky svědčí, že se dříve u nás pěstoval hojně šafran. — Jiné trati sem patří: Bělidla, za Cihelnou, Čihadla, kde ptáčníci číhali na ptáky, totéž značí i Humenec. Haltýře (něm. Fischhalter = sádky), kde se přechovávaly ryby na posad, Hrabina (habrový les), Jámy (skrýše obilní na polích v dobách válečných), Klenůvky (klen kde rostl), na Lomích, Malenka (od malení), Ovčárny, Pastvíska, Prosniska, Prádlo, Rybáře, Salajka (kde se vyráběla salajka), Salaš (kde se pásly ovce), Seče, Štěpice, Suširna (na len), Srnkov, Telačník (louka nebo pastvisko pro telata), Topolík. Trhovice značí trať v poli u Lípnička, na níž v čas moru se konaly trhy, protože venkované do města nesměli. Na Tykách, nad Tykama. Tyk znamená malý suchý stromek, který ptáčník s sebou nosil a, chtěje ptáky chytat, do prostřed polí postavil. Na halouzkách zařezaných nastrkány byly »trúbelky« bezové a v nich vějice. (B). Včelíny, Větrák označují zaměstnání, Vlčí doly nebo Vlčí jámy, kde chytali vlky.

7. Dle blízkých předmětů. Kaple, kříže, Boží muky, stromy, lesy daly též trati jména.

8. Dle následků pohrom živelních a jiných událostí. Otrž (místo nepřístupné (B.)), Přítrž, Strž, Vymlety, Podstrž poukazují na působení vod, Polomy, Polámanky, Zlomy na následky vichoru; U oběšeného, U zabitého, Spálenisko, Vy-pálený, U farářového hrobu, na různé události.

9. Některé trati jsou právního původu. Bezděkov a Bezděčná jmenovány pozemky, které vrchností daly poddaným, které ale pro špatnou jakost nezasluhovaly poděkování. Desátkovy jsou trati, z nichž se odváděl desátek, Oujezdy a Oujezdce značí pozemky patřící ke dvoru; na Platovém (pozemky, které za plat jednotlivcům puštěny byly S. A.), Svárovy (o které byly rozepře), u Spravedlnosti (na kterých v Lípničku stávala šibenice, Podsedky, Výměny; Ujatiny byl pozemek, který vrchnost bezprávně občanům odňala. Podolecká značila trať, na které poddaní z Podolí byli povinni robotovati. Na posvátném (pozemek k účelům svatým věnovaný S. A.). Nad kukrechtem sloulo původně asi Nad purkrechtem.

10. Trati polní (= p.) a lesní (= l.) neznámého

původu a prezdívkou: Amerika p., značí asi místo, kde první brambory byly sázeny: Baba p. je název mnohých vrchů a tratí na Moravě (B.), v Baběnci p., Barvinková l., Bebedinky p., Blaně p., Blížnice p., Bodejšky p., Brablenec p. (mravence), Břehonůšky p. a l., za Budiškou p., Daskabáty p., Hanáčka l., Haplkoše p., Hlaváčka l., Hluska, Hošek p., Houserky, Housovec p., Hronov l., od Hulíně l., Hulínek l., Kadlubek p., (studánka v dutém kmeni B.), Kelíšky p., Kleštinky p. (klestí B.), Kocourovce p., Kostelíky p., Kozáčky p., Kozínek p., Kozí stupy p., Krbelka p., Krejčárek p., Kudlena p., Kutalka l. (kutavá cesta), Lenocho v l., Lichy a zdrobnělina Lišky p., nad Lišním p., Lubaň l., Malicov p., u Měřitky p., Mišenice p., Myšnice p., Myšny p., na Německý p., Ojeze l., Ortlé p., Oslovica l., Okrulka p., Okrouhla p., Pačlavice p., Peklo l., v Pešlích p., na Pésnačce p., Pivný potůček l., Ploštková l., Plště p., Plysava p., Pohanec l., Pořín p., na Prsníci p., Richvaldy p., Rosochy p., Rosusky p., Různa p., Růženy p., Slemena p., na Somadlách l., Skřipy p., Stadla p., Sudol, Slaný důl, Šabatec p., Špidláky p., Špidlaty p., Štěrbičice p., Valašský p., Valovec p., Varta l., Vizová l., Vraplice p., Zahýnčí p., Zrzavá p., Zvolenka p., nad Žernovou p., Zlešůvky p., Žukyně l.

Tratí ve třech nyní německých osadách Kozlově, Ranošově a Slavkově jsou většinou pojmenovány podle osob; ostatní jsou zkomošeniny původních českých jmen jako: am Ranisch = u Ranošova, auf der Palm = Polom, Schmole = Zmola, bei der Hoschen = Hošnice, Ottichberg = Otěhřib. U Ranošova jsou česká jména Říka a Slače. Jiné tratí se jmenují: beim streitischen Punkt (trať, o kterou byla rozepře mezi lipenským a veselským panstvím), Sauerbrunn, Salzergrund, Walachengrund, Puhstein, Schenkfeld, Goldgrube, Rösche též Roschik. Jelikož tyto vesnice jsou v horách, mají většinou tratí lesních, méně významných.

Rudolf Kout:

O lipenském nářečí a jeho sbírání.

(Dokončení).

Pokusím se nyní načrtnouti, které hlavní zvláštnosti zdejšího nářečí pokládám za pozoruhodné.

Ve výslovnosti jednotlivých hlásek nutno říci, že v Lipniku nedělá se již rozdíl mezi tvrdým a měkkým l. Měkké l slyšel jsem dříve na př. v Bohuslávkách, kde v pozdravení »Pochválen Pán Ježíš« bylo zcela zřetelně měkké vyslovováno. Tvrdé l vyslovované skoro jako u slychával jsem od studentů z Hrabůvky, která však již patří do Hranicka. Celkem lze říci, že nynější generace ani v okolních dědinách rozdílu mezi oběma l již ne-

zachovává.

Ve skupině kv, tv vyslovuje se v skoro jako f: potfora, tirdý, křitko.

Pro mne jest též zajímavé, že jest zde i lidu úplně běžná hláska g. V Čechách lid nedovede vlastně g ani vysloviti (zdejšímu slovu cigán odpovídá české cikán). Moje babička (na Chrudimsku) vyslovovala vždy: makacín, vakrace, lekrace atd. a slova jako: kde, kdy vyslovovala hde, hdy (tatáž výslovnost jest u těchto posledních slov i zde). Naproti tomu jest ve zdejších nářečích rozšířeno dosti slov s hláskou g, na př.: gatě, grně (brusle), potom mnoho osobních jmen: Gadourek, Gogela, Bajgar atd. Jest zde i náklonnost přeměňovati k ve výslovnosti v g, na př. místo kalhoty vyslovují galhoty, místo původního jména Krnoš vzniklo Grnoš a j.

V oboru mluvnickém sluší zaznamenati, že šestý pád množ. čísla u mužských jmen má koncovku -och: ve vlakoch, na Valachoch (na Valašsku), na Němcoch (v horách mezi Němci) atd. Ženská jména na -a, je-li před tímto a sykavka, mají v množ. čísle pravidelně -e: misa -- mise, koza -- koze atd. (je to asi analogie podle ovca -- ovce, ...). V šestém pádě jednotném mají tato slova -i: v misi. Stejná koncovka -i jest v témže pádě — jako snad po celé Moravě — i u jmen mužských: v lesi, na vozi. Střední jména na -í (v Lipniku ovšem vyslovováno krátce -i) mají v mn. č. starou koncovku -a: vysvědčení — vysvědčeňa, obilí — obila, ač tyto tvary slyší se čím dále řídkěji (naproti tomu pole — pola, vejce — vejca, ... udržuje se stále). Pozoruhodná jsou též množná čísla: žňa, zďa = žně, zďí.

Zájmenné tvary mi, mu nejsou zde vždy enklitické jako v češtině, nýbrž mívají i přízvuk, takže mohou státi na počátku věty: »Dej to mi a ne mu; mi se zdá.«

Ze sloves mají slovesa páté třídy končící na -tať zvláštní časování: lítať — licu, liceš. . . , holubi lícu; podobně motať — mocu, vrtať — vrcu, koktať — kokcu a j. (srovnej ve spis. češ. trestati — trestil).

Také ve skladbě má zdejší nářečí leckteré zvláštnosti, které by bylo jistě dobře zaznamenati. Na př. poměrně často užívá se zde lidově obrátů jako jsou ve větách: »Idu do města, nepotkam ho tam?« (= potkal jsem ho tam). »Honil sem ho, chtěl sem ho chytiť, neutekl mi, ta mrcha?« (= utekl mi). Jiné případy. Někdo vykládá o svém dítěti, co již umí, a praví: »Chodit, ešče nechodí, ale mluvit už umí.« Nebo praví o sobě: »Psať, pšu dobře, ale číst ne.« Sloveso míti ve významu německého sollen, v otázce se vždy vynechává: »otevřít lebo nechať to tak?« (= mám, máme, má se otevřítí nebo . . .?).

Zajímavé jest též zdvořilé oslovování, které jest podobné polskému: »Jak se ma pan profesor?« (= jak se máte, pane profesore?) »Nesu panu profesorovi psaní« (= nesu Vám psaní).

Jako příklady jmen, která jsou ve zdejším nářečí rozdílna od češtiny, uvedu zde pojmenování rozličných ptáků:

čajka = čejka	perlínka = perlička
dlesk = dlask	pliska = konipásek
hus = husa	plotníček = střízlík
fojtík = reha	raška = červenka
goronza = koňadra	(modrá raška = modráček)
kačena = kachna	rohlik = rorýs
kecek = chřástal	sedmohlásek = sedmihlásek
kura, slípka = slepice	strakoš = tuhýk
kožušek = sýkora mlynářka	tuvík = sýček
modruška = modřinka	vlha = žluva
morák, morka = krocán, krůta	žuna = datel, žluna.

Slovo goronza, které se mi zdá polského původu, slychával jsem pravidelně jen od zemřelého již ptáčníka Kobzy. Ptáka čápa slyšel jsem též již dříve jmenovati v Jezernici bohďal, ale poněvadž tento pták se zde již nevyskytuje, jméno ono upadá asi v zapomenutí, nahrazováno jsouc obvyklým jménem z přírodopisu čáp.

Budka pro ptáky (špačky) nazývá se korec (od slova kora). Lep na chytání ptáků připravoval se ze jmelí, které se zde jmenuje buď jemela (od toho je asi rozšířené osobní jméno Jemelka) nebo též jemelo (dubovo jemelo, lipovo jemelo). Jmelí rostoucímu na dubu slyšel jsem říkati též dubinky.

Konče tento článek nemohu si oděpřítí, abych zde neznamenal zajímavý jazykový zjev, který jsem zde pozoroval za světové války. Když skoro všichni muži po dědinách byli odvedeni na vojnu, byli sem do poloopuštěných hospodářství u velkém počtu posílání ruští zajatci na výpomoc. Říkalo se jim krátce Rusové. Hospodyně, která dostala takového zajatce, říkala vždy: Máme Rusa na práci, náš Rus je na polu, řekni Rusovi, aby zapřihl atd. Zkrátka, slovo Rus dostávalo tu význam slova čeledín neb pacholek a kdyby byl tento stav trval dosti dlouhou dobu, mohlo zde slovo Rus státi se synonymem slova čeledín, tak jako za dávných časů pojmenování Slovan (Slave) dostalo u sousedních národů význam slova otrok (Sklave).

Přál bych si, aby tato stať, ve které není samozřejmě všechno vyčerpáno a ve které jsou uvedeny věci i širší platnosti, byla povzbuzením pro další sbírání a zaznamenávání lipenského nářečí, a budu vděčen tomu, kdo mé výklady a záznamy novými příspěvky doplní a rozšíří nebo i opraví.

Antonín Svěrák:

Kladeruby prosí o milost za hříchy nespáchané r. 1708.

A prosí, to se ví, po německu, ačkoli uměli německy leda jísti. Napřed dlouhé oslovení, hemžící se samými superlativy, jako: nejdůstojnější, nejjasnější, nejmilostivější a pod., pak přistupují k věci.

Bečva, jak známo, nedbala dříve při svém toku dříve vyhloubeného řečiška, jak nasvědčuje místy hodně široké její údolí, ale rozbíhala se po každé větší vodě jako malé děcko brzo sem, brzo tam, a co včera bylo na levém břehu, octlo se po povodni za vodou.

Na těch místech pásával dříve otec, děd, praděd svůj dobytek, ale rozmarem přírody octnou se tato pastvíska na druhé straně. Komu to teď patří? To musí rozhodnouti komise. Přijde a vidí, že Kladeruby jsou na levém břehu, pastvíska však na pravém. Jak by se tam s dobyt看em dostali? To se pro ně nehodí, sebere se to a dá za plat jiným; a nebude-li zájemník, podrží pastvíska vrchnost. A Kladeruby ztrácejí velký kus pozemku, který od pradávna náležel obci. Ale nedostí na tom. Dle tradice odváděla obec z tohoto pastvíska jakýsi poplatek ve způsobě sypaného obilí ve prospěch vrchnosti. Od kdy ten závazek trval, jak vznikl, dávno se již zapomnělo, zůstala jen skutečnost, že se obilí opravdu sypalo. A teď pastvíska je pryč, ale obilí sype se dál.

Jsou však ještě jiné starosti. Dříve bývaly v obci jen 3 vrchnostenské chalupy, ale během času jich přibývalo, takže r. 1708 bylo jich již 12. Chalupníci přirozeně nemohli býti živi ze vzduchu; proto vrchnost musela jim poskytnouti prostředků k živobytí, a to na venkově může se státi jen tím způsobem, že se každému chalupníkovi dá nějaké políčko, aby si na něm svůj chlebiček dobýval. Je to jistě chvályhodný skutek, svědčící o soucitu s lidem. Ale chyba lávky! Vrchnost jim ovšem pozemky dala, ale ne ze svého, nýbrž je sebrala obci.

Ale ani na tom nebylo dosti. Kladeruby měli některé pozemky při hranici obce komárovické. A Komárovice měli tehdy šilkovného fojta, který pozoroval, že těmi pozemky dal by se pěkně zaokrouhliti obecní katastr. Došel tedy na zámek a za pěkné slovo a snad i nějaké to kuřátko (k panu vrchnímu chodil se přes kuchyni) docílil toho, že vrchnost polnosti kladerubským vzala a přidělila Komárovicím.

Podobně stalo se i s jinou tratí, která sousedila s polnostmi keleckými. Říkalo se tomu »dvoříska« a patřila od nepaměti Kladerubám.

V Kelci měli v těch letech rozšafného starostu Aug. Krato-

chvíla. Jaké vážnosti se v obci těšil, vysvítá z toho, že po 16 let řídil osudy obce, ač bylo zvykem, že starosta tehdy úřadoval pouze rok a pak přišel jiný. Tento vážený občan měl jistě vliv u vrchnosti a tím se mu podařilo s poukazem na množství chudého lidu v Kelči a zámožnost obce kladrubské dosáhnouti toho, že vrchnost trať »Dvoříška« připojila ke Kelči, a dosud se tam říká »Na Kladrubsku«.

Když si kladrubští všechny tyto egyptské rány iádně uvedomili, přišli k poznání, že by takovým způsobem obec úplně ve zkázu přišla a proto odhodlali se k činu ne však snad násilně, vzpourou s cepy a kosami jako v jiných krajích, nýbrž pěkně ponížene a na kolenu a pro milosrdenství boží prosí, aby jim všecko opět vráceno bylo, a — vrchnost všechny jejich požadavky šmahem bez udání důvodů odmítla!

Bohumír Indra:

Švrčov.

Na skalnatém vrchu, ležícím v teplickém údolí Bečvy mezi svatojanskou skalou a Propastí, stávala kdysi těžko přístupná tvrz Švrčov.

Úkolem rytíře švrčovského bylo, střežiti a chrániti bezpečný provoz po jantarové cestě, která vedla blízko tvrze přes most u Černotína. Také okolní páni z Ústí, z Malhotic, ze Zbrašova, z Drahotuš a j. měli úkol pečovati o jistotu provozu.

Za nezletilosti Václava II. část šlechty se zvrhla, přepadávala kupce a činila násilí. Byla to doba pěstního práva. Král Jan Lucemburský a jeho syn Karel trestali takové loupeživé rytíře. Hrad Burkhard markrabě Karel, pozdější císař, rozbil a loupežníky potrestal. Také rytíř na Švrčově byl loupežníkem. Není však jisto, zda jeho hrad byl rozbořen Janem, či Karlem IV. Pravděpodobněji byl rozbořen již Janem, jenž většinu škůdců potrestal. Na rozvaleninách těchto hradů nesměl nikdo hrad znovu vystavěti. O loupeživých rytířech švrčovských rozšířeno je na Záboří a Pobečví mnoho pověstí. Většina týká se zároveň blízké Propasti.

Že Švrčov náležel samostatné rodině rytířské, které slula švrčovská, dokazují tři náhrobní kameny v bývalém farním chrámě, které byly přes 2 m vysoké.¹⁾ Na dvou kamenech byli vytesáni dva rytířové v brnění odění, s velkými meči, třetí pak kámen představoval osobu ženskou. Na jednom byl dle svědectví J. Galaše následující nápis: »Statečný rytíř Michal, Pán na Švrčově a ra Teplici atd.«²⁾ Náhrobky tyto přišly k zmaření

¹⁾ Libor Scholz, Památky města Hranic str. 120—121.

²⁾ Hrad Teplice ležel na levém břehu Bečvy nad lomem »Baránka« zvaným. Hrad ten náležel panům švrčovským; byl od nich buď postaven, neb dle tehde-

jakož i mnoho jiných, v kameni vyrytých památek, když se kostel ten rozboural. Z většího dílu se prodaly jistému Jilkovi, který tenkrát stavěl nový dům, pozdější hostinec u Hvězdy; tento je uložil do základů.

Za času hranického faráře Josefa Stržínka okolo r. 1748 byla náhodou nalezena krypta Švrčovské rodiny ve farním chrámu pod schody, jimiž se chodilo na pavlač a na věž. V hrobce bylo uloženo pět mrtvol, dvě mužské, dvě ženské, pak jednoho dítěte, asi dvouletého. Těla tato, když se truhly otevřely, zdála se býti neporušená, ale když se jich dotkl, hned se rozpadla v prach. Oděv mužů i žen byl skvostný, černý a velmi starosvětský s velkými obojky. Jedna z osob mužských měla mečem oddělenou hlavu a sice dle nápisu za příčinou, že před svým vřadařem klobouku nesmekl a jemu povinnou poklonu neučinil. Ale mnozí, hlavně Galaš, to jen za předstírání považují, domnívajíce se, že onen rytíř byl na hrdle potrestán pro loupeže a vraždy, na lidech páchaných.

Volný ve svém Místopisu³⁾ zmiňuje se o nějakém Mikuláši Kladerubském ze Švrčova, jemuž r. 1342 náležely Nemetice a jiné vsi jako biskupské léno. Po něm přešly i s Kladeruby na rod Žerotínů. Na straně předcházející píše, že r. 1539 držel Alex. Kladerubský ze Švrčova Kladeruby a Komárovice, které tvořily biskupské léno. Po něm je obdržel Jan st. Oberschlik z Lipulovic, ale již r. 1542 prodal je Vilémovi ze Žerotína.

Jan z Pernštýna, syn Viléma z Perrštýna, prodal mezi mnoha statky též ze statku helštýnského pustý hrad Švrčov a jiné vesnice na Václava Haugvice z Biskupic r. 1548. Od tohoto přešlo vše opět předejem v držení Jana st. Kropáče z Nevědomí.⁴⁾

Ještě na počátku XVIII. stol. bylo lze viděti na Švrčově rozvaleniny bašt a mířemi opatřené sklepy. Ale ani tyto nezůstaly a skoro všecken kámen byl použit při stavbách v Hranicích, zvláště při stavbě nového kostela na náměstí v letech 1754—63. Zbytky rozvalin zarostly pak mechem, křovím a stromovím a brzo stopy po hradu zmizely skoro úplně. Jen hlubcký hradi příkop kol Švrčova zůstal.

Před několika lety hledal jistý občan z Hranic na Švrčově poklad; ovšem nadarmo. Dodnes je uprostřed Švrčova jáma, kterou vykopal.

Po prokopání Švrčova městským museem hranickým a po odkrytí obrysů hradeb a budov, lze nyní dobře viděti na straně k Propasti odkryté hradby, asi 2 m široké. Prostora mezi hrad-

siho pěstního práva zbrojnou rukou vydobyt. Staří lidé vyprávějí dle ústního podání, že držitel těchto dvou hradů, Švrčova a Teplice z oken sobě ze zlatých koflíků na zdraví připíleli. Nyní se tu ani zicepniny nenacházejí, z čehož mnozí soudí, že zde hradu ani nebylo. Scholz str. 122.

³⁾ Volný, Místopis Moravy, sv. I., str. 207.

⁴⁾ Volný, Místopis, sv. I., str. 4—5.

bou a vnitřní budovou je asi 3 m široká a sloužila za odpadkovou jámu. V této byly nalezeny střepiny rázu hradištného, zdobené rovnými čarami, rytými vlnovkami, šikmými čárkami, neb vlnovkami proti sobě propletenými. Nádobí toto jest již pracováno na hrncířském kruhu. Střepiny jsou hrubé i jemnější, na povrchu barvy cihlové, šedé až černé. Také střepiny tuhované se vyskytují. Mimo to po prokopání vrstev popela nalezeny ořezávané kosti, hladidla a j. s vyřezávanými ozdobami, pak železné hřeby, srpy, nože s řapem, přesky, třmen, ostruha a několik šipek mladších i starších. Veškeré tyto vykopávky jsou vesměs uloženy v hranickém museu.

Množství vykopaného škváru, seškvařeného s hřeby a železem nasvědčuje, že byl švrčov po dobytí zapálen. Jistě byl tedy z velké části dřevěný.

Vladimír Vašíček:

„Testament“ Jana Klimeše z Turovic r. 1818.

Ve jménu Nejsvětější Trojice Boha Otce, Syna i Ducha Svatého.

Joněvadž jednomu každému, zvláště mně v této přetěžké nemoci smrt jistá, hodina ale nejistá jest, pročez jsouce ještě při zdravém rozumu s mou pozůstalostí následující pořádnost v přítomnosti nížepsaných dožadaných svědkův ustanovují a sice:

- Za 1ní: Mou duši odevzdávám Bohu Stvořiteli mému a tělo matce zemi, a žádám, by dle křesťanského způsobu se mší sv. zpívanou pohřbeno bylo, a
- Za 2hé: Můj podsedek pod Nrem 6 v Turovicích stojící poručím mému synovi Filipovi, který 4 léta starý jest; tento podsedek má moja manželka do zrostu jeho, totiž 16 let dodržovat, na kterýžto čas se i provdat může. Při nastoupení místa bude povinnen syn Filip svému bratrovi Antonínovi 200 Fr a půl voza, sestře své Josefě 200 Fr a jednu krávu oddat, kdyby ale krávu ne, tak 20 Fr za tu krávu jedné každé.
- Za 3tí: Všechno hospodářství, totiž: jednu krávu, 1 prase, půl druhého voza, pluh, dvoje železy, tři brány, dvě lopaty kuté, dvě motyky, 3 pantoky, 1 řetaz, 1 poříz, 1 pilku, 3 nebozízky, 1 kocaurek, 2 dlouhý řetázký podvazovací, toto všechno zase v takovém stavu, jak se nyní nachází, synovi Filipovi odevzdáno býti má.
- Za 4té: Vejníka pro mou manželku ta pozůstavati má, jak tu nebožtík Josef Kopečný jednou měl.

Ostatně žádám slavný vrchnostenský úřad, by to všechno k dobrému mých sirotků co nejlépe poříditi ráčil
A na to zmirám.

Na invalidy	1 Fr
Na normálku	1 Fr
Na žebráky	1 Fr

Jenž se stalo v Turovicích dne 1ho ledna 1918.

Jan Klimeš

† † † Franc Skala fojt a svědek
† † † Franc Čagaš svědek
† † † Franc Klimeš dto

P o z n á m k a: Cecilie, dcera po Janu Klimšovi, zemřela 17. ledna 1819 v čís. 6. — Filip, syn po výše uvederém, zemřel 5. srpna 1823.

Bedřich Dušek:

Zachovaná a vyhynulá jména lipenských předměšťanů z 18. století.

Není to tak velké rozpětí časové od 7. Septembris 1785 do dneška, těch nějakých 143 let, a přece zaznamenávám dle listiny, která mně přišla do rukou, značnou změnu ve jménech dřívějších a nynějších majitelů předměšťanských usedlostí.

Uvažme, že ještě do II. polovice 19. stol. pohyb obyvatelstva v malých městech nebyval tak náhlý jako nyní, zvláště že ve městech s jakousi rozšířenou živností, jako u nás soukenickou, pokud kvetlo, lpělo se na zděděných statcích houževnatě.

Listina zmíněná ze dne 7. září 1785 je potvrzení přijatých 91 zl. 40 kr. od lipenských předměšťanů krajským úřadem přerovským jako repartiční výlohy guberniální komise a vojenské exekuce v neznámé trestní věci vedené proti předměšťanům Karlu Zelínkovi, Frant. Vozíhnojovi, Jiřímu Orlíkovi a Josefu Wawerkovi, kteří již před tím potrestáni byli, civilním arestem. Dle repartice bylo dále potrestáno všech 110 předměšťanů 50 kr. Na listině podepsán Ondřej Hitschman, »Oberamtmann« a ověřena je pečeti s Ditrichsteinským znakem a nápisem Herrschaft Lipniker Amts Sigil, což nám dokumentuje dobře snahy pozdějších dob, které znetvořily Lipník na Leipník.

Uvádím zde jména předměšťanů:

Jan Brauner, Karel Zelinka, Tomáš Kostelník, Jan Schulz, Fr. Vozíhnoj, Jan Sobol, Fr. Tyraj, Karel Polzer, Jan Šromm, Jiří Müller, Jiří Žák, Jan Škodík, Martin Sazovský, Jos. Viliš, Kašpar Tremmel, Ondřej Řehák, Jos. Sedláček, Frant. Holzer, Jan Schenk, Fr. Zahradník, Bernard Abštorský, Matěj Teich,

Ignác Mislivý, Fr. Dokupil, Filip Kučera, Václav Kostka, Josef Piskoř, Jos. Schwarz, Fr. Schrott, Mat. Kein, Fr. Skaleg, Val. Vojtásek, Mikul. Buryánek, Jos. Jabrek, Frant. Zahel, Jan Stolár, Jan Drobnič, Jiří Pavelka, Jos. Novák, Jan Öhlschleger, Jan Hogenauer, Jos. Ferber, Vavřinec Čuberka, Fr. Jiříček, Fr. Glogar, Jos. Abenroth, Jan Křupka, Fr. Řehák, Filip Hořin, Jan Šebesta, Ant. Zahradník, Jos. Konečný, Jan Prokl, Jos. Těšínský, Ondřej Rochla, Jan Mayeran, Viktorin Hontela, Fr. Sazovský, Ant. Kokeš, Matěj Slavík, Jiří Humplík, Fr. Bergel, Jan Cihlařík, Jiří Orlik, Jos. Piskoř, Jos. Petřivalský, Augustin Techet, Filip Techet, Václav Melkr, Fr. Třetina, Martin Dreiseitl, Fr. Směták, Jakub Petřivalský, Jakub Žák, Jos. Čuberka, Jan Mayer, Fr. Piskoř, Ant. Schlechta, Vojtěch Ruzička, Havel Piskoř, Jan Křupka, Jakub Slavík, Jos. Klimek, Vendel. Fukáč, Jak. Krepeš, Václ. Tesařík, Jan Boruta, Jan Skála, Kašpar Vrbk, Jiří Hock, Fr. Potsch, Fab. Klein, Jan Klátil, Kar. Klátil, Fr. Zdára, Fr. Frauner, Jos. Wawerka, Cyril Dumler, Ant. Heller, Jan Viliš, Ign. Lautner, Fr. Benisch, Kar. Schubert, Jindř. Tillich, Fab. Zdára, Jak. Jiříček, Jos. Virgula, Jak. Skurský, Jan Fukáč, Kar. Klátil.

Ing. Basil Macalík:

Z dějin pastevnictví na Pobečví a Záhoří.

Luky a pastviny zaujímaly za dřívějších dob velké rozlohy. Ze zemědělské půdy bylo na pozemcích panských:

Na Tršicku	30.3%	luk	—	19.0%	pastvin
v Hranicích s Drahotuš.	36.1%	«	—	11.2%	«
v Kelči	23.9%	«	—	19.2%	«
ve Skaličce	16.3%	«	—	24.0%	«
ve Veselíčku	14.7%	«	—	17.5%	«
v Dřevohosticích	12.2%	«	—	15.1%	«

Na pozemcích selských:

Veselíčko	17.2%	«	—	21.6%	«
Vykleky	11.8%	«	—	26.8%	«
Hranice	13.7%	«	—	17.1%	«
Tršice	23.5%	«	—	5.6%	«
Kelč	9.1%	«	—	14.2%	«
Sušice	4.2%	«	—	13.5%	«
Lipník	2.3%	«	—	18.5%	«
Dřevohostice	4.9%	«	—	11.5%	«

Uvážíme-li, že v době nynější zaujímají louky v těchto krajinách okrouhle 6% a pastviny okrouhle 2%, učiním si pojem o tom, jak velký význam v tehdejší době přisuzován byl lukám a pastvinám.

Dle druhu rozeznávaly se: a) stálé pastviny k nimž náležely pastviny koňské a kravské, b) přechodné pastviny, k nimž náležely pastviny úhorové a zápovědi.

Právo pasení. Pastviny byly obecním majetkem, patřily ke vsi jako celku. Právo pasení přínáleželo jedině starousedlým sousedům, nikoliv však domkařům, hoferům nebo podruhům a jiným osobám. Přistěhoval-li se někdo z jiné obce, nabyl práva pasení teprve, byl-li přijat za »sóseda«.

Pastviny koňské byly z pravidla ohrazeny.

V Prusích byla pastvíska oplotena plotem. Každý usedlý měl povinnost opravovat asi 120 sáhů plotů.

V Hradčanech byla pastvíska obehnaná z části živým plotem, z části pleteným z vrbí a trní.

V Beňově hrazeny byly vysokým proutěným plotem opatřeným u cest branami, rovněž tak v Šišmě.

Ve všech obcích byl každý usedlý občan povinnen jemu přikázanou část plotu na stálcu dovu v pořádku udržovati.

Strniska se nesměla všeobecně dřívě zorat, dokud nebyla řádně spasena. Když někdo neuposlechl, trestali jej (na příklad 10 ran na zadnici a vězení ve chlévě).*)

Počátek pastvy. Na pastvu se vyháněl dobytek velmi záhy, protože byl přes zimu velmi vyhladovělý. Někde již 1. dubna, všeobecně však až 1. máje. Koni zůstávali na pastvině ve dne i v noci, hovězí dobytek, ovce, kozy, prasata a husy doháněla se každodenně 1—2krát domů. Při vyhánění vytrubovali pastýři svoje melodie a rovněž tak, když je hnali domů.

Pastýři byli obecními služebníky a byli všeobecně voleni každoročně představenstvem, většinou zvolen týž pastýř. Při přijímání platili pastýři přijatou několik mázů nebo věder piva, dle toho, jaké byly jejich přjmy z pasení.

Za pasení platilo se všeobecně obilím, které se pastýřům 1—2krát za rok sypalo.

Aby se mohlo zjistiti, kolik má pastýř obdržet obilí, konal se každoročně soupis dobytka nebo-li »porub«. Sousedé chodili od stavení ku stavení a zjišťovali, kolik má majitel koní, krav, telat a jiných zvířat a dělali na hranaté hole vruby, od čehož vznikl název porub.

Sýpky bývaly spojeny s valnou hromadou sousedů a hodováním. Hodovalo se na účet více dodaného obilí. Částečně přispívali na hodové hostiny i pastýři.

Dělení pastvin. Nedostatek orné půdy a pokrok zemědělský dal popud k dělení obecních pastvin. Obecní pastviny dělily se sice již za dřívějších let, ve větší míře však započato s dělením pastvin v letech šedesátých, zvláště však v letech sedmdesátých minulého století, po vyhlášení zemského zákona o svobodné dělitelnosti pozemků v roce 1869.

(Pokračování.)

*) V Prusích u Přerova dle Arnošta Březiny.

POVĚSTI NAŠEHO KRAJE.

M. F. T.:

Tajemný muž pod hradem Helštýnem.

Helštýn.

Do vysoka, do široka v pýše chmurné z lúna drsných skal a borů zvedá se jak lebka šedá hrdý kdysi vládce kraje, dumá a vzpomíná slávy zašlých dnů, vzpomínky jeho krajem letí a ozvěnou se ozývají, když babička bílá usedne a vzpomíná a bájí.

Žil tu kdysi statný rytíř Jan. Bitvu nejednou vítěznou prodělal v cizině a když nabažil se toulek světem i dobrodružství mnohých, vrátil se na rodný hrad svůj.

Byl vysoký, pěkně urostlý. Hrdým pohybem hlavy odhodil vždy pramen hustých tmavých vlasů, jenž drže dral se mu přes tu chvíli do hnědých očí a stínil tak i vysoké bílé čelo, za kterým nejedna smělá myšlenka vznikla a skoro vždy došla uskutečnění. Proto nebylo divu, když říkával sebevědomě, že v ničem nezná překážek.

Jinak byl dobrý a když poznal nedaleko na zemanské tvrzi skromnou fialinku v podobě spanilé Jitky, která lahodou své ctností a krásy zajala mu srdce a když později učinil jí chotí svou, tu láska usídlila na hradě, milostí každého zjemňujíc.

Záhy však pohádkou štěstí stín se mih.

Rytíř na honě kdys poznal svůdnou amazonku, jež na blížkém hradě dlela návštěvou.

Stín ten brzy zhoustnul v těžkou chmuru. Svůdná Irmgarda divnou čaromocí rytíře zlákala ve svou moc.

Na hradě zatím střevíček útlý paní Jitky nádherné kolébky oblouk vratký bez únavy houpá sem a tam. V závěji kraje bílých jak andělíčků pod oblaky tu dítěto usmívá se, blahým snem. A jedva slyšitelně ukolébavka prostomílá se rtů matky zaznívá, snad ševelem té písně uhýčkává bolnou duše muku. Žena osaměla, co manžel její v mrzké lapen sítě, ženu vyhledává cizí. — Může ji ranit víc?

Nedlouho tomu, co jak šťastná nevěsta v sladkém snění tkala sny růžové, — za lásku lásku, za věrnost věrnost — a dnes, kdy lásky jejich kvítek skvostný vzpučel před mateřským okem blahým, kys démon tajemnou rukou v osud její sahá. Slzy chvěly se jí v stínu tmavých řas, předtucha divná srdce svírá.

Dětský hlásek vzbudil Jitku z dumy. Beře pacholíčka do náručí, na pavlán s ním spěchá, v tom však v pozadí stín jakýsi se mih a než paní vykřiknouti mohla, ruka zločinná jí sklátila i s dětátkem.

Tak našli ji tu později a v nastalém zmatku podařilo se vrahu zmizeti.

Rytíře nečekaná tato zvěst zhroutila. Snad tušil původce hrozného činu. Před chvílí ho vnadil ještě úsměv děvy cizí, teď klnul vášni liché, litost palčivá mu srdce rozedírá, dvojnásob želi ztráty drahých bytostí, pozdě však. Smrt nevrací své kořisti.

Obr. 10. Hrad Helštýn. — Celkový pohled.

A rytíř, nemoha snésti pohledu na místo hrůzy, odjíždí do světa. — — — — —

Po mnoha letech muž divný v dlouhé říze, s dlouhými bílými vlasy, splývajícími až na ramena, objevil se pod hradem. Útulak skýtala mu malá jeskyňka ve skále, již ještě dnes možno shlédnouti, odbočíme-li na cestě k Helštýnu na levo uličkou

před posledním stavením.

Byl to podivín, jenž nikdy nevyprávěl při svých cestách po Záhoří o svém životě a vyhýbal se každé zmínce o svém původu. Dovedl vždy dobře poraditi, každého potěšiti, tak že byl mezi lidem velmi oblíben a říkali mu »svatý muž«. Zvláště děti k němu přilnuly, protože s nimi obyčejně rozdělil obsah svých kapes.

Kdysi na podzim, když vítr čechral koruny stromů a list po listě opadával, že byly stráně jediný žlutý koberec a celý kopec rudl v nádheře zralých šípků, podivný muž dlouho nevycházel. Našli ho v jeskyni na loži listím vystlaném na věky spícího s klidnou tváří. — Zůstal záhadou pro všechny, on, rytíř Jan, jenž na sklonku života vrátil se v místa, kde poznal i ztratil své štěstí.

A jeskyňka tesknila, zarůstajíc šípkovím.

Po čase prý lidé v jeskyňce kopali a našli plný rendlík peněz.

M. Tománková:

Velický vodník.

V místech, kde nyní prostírá se veliká plocha pastviny zvané »v Rybníku«, tam před mnoha lety rybník ve své nejhlubší tůni hostil svého vládce — vodníka — jenž byl nepodoběn veliké ošklivé zábě s rozšklebenou tváří, zelenýma, vypoulenýma očima a korunou z květu leknínu na ohybné hlavě.

Obýval zámek s křišťalovými sloupy, kol nichž vinuly se popínavé vodní rostliny, měl celé zástupy rybek, mu poddaných, jež svého pána její obveselovaly . . . Měl vše, nač si ve svém vodním království pomyslel . . . Nebyl však spokojen, ošklivý vodník . . . Stýskalo se mu v tůni, nestačily rybky se svými reji, netěšil jej ani křišťalový zámek a zelené rákosové háje . . .

Zatoužil vodník po ženě.

Jednou seděl pán rybníka na větvi staré vrby, jež máčela své dlouhé, rozčuchané pruty ve vlažné vodě . . . Seděl — a truchlil. Večer snesl se nad okolními horami i údolím . . . Úplněk měsíce stříbril ospalé, tiše šepotající vlnky rybníka a zaléval údolí svým bledým světlem. Vodník upíral své zelené, lesklé oči v jeho něžnou kouli . . .

Lehké kroky, blížící se k rybníku, vyrušily vodníka ze snění. Ohlédl se a uviděl štíhlou dívku v světlý šat oděnou, s rozpuštěnými, dlouhými vlasy na hluboce na prsa skloněné hlavě. Pojednou se dívka zastavila u samé hráze rybníka a z hrudi vydral se jí dlouhý, bolný ston . . .

Vodník v údivu jí pozoroval . . . Zvolna zvedla hlavu a vodní pán, spatřiv její obličej ozářený světlem měsíčním, shledal, že dívku podobné krásy ještě nespatril. Veliké oči její byly za-

lity slzami a v krásné tváři utrpení vrylo stopy . . . A krásnou, vonnou nocí zněla tichá její žaloba, její bol . . .

»Dobrý večer, krásko! — Slyším, jak nařikáš a truchlíš nad svým osudem . . .«

Úlekaně vzhledla dívka a uviděla před sebou hezkého myslivce bledých tváří a podivně lesknoucíma se očima, soucitné na ní hledícího.

»Nenaříkej . . . neteskní, divenko; . . . Líbíš se mi — dovoľ milovatí tě!«

»Bojím se tě! — Kdo jsi?« — Chtěla utéci, leč lesklé oči cizincovy jako by jí byly k místu přičarovaly . . .

Zasmál se myslivec a smích jeho okouzлил smutnou dívku.

»Jsem mocný pán . . . mocnější nežli váš kníže pán . . . Mám nádherný zámek, mám krásné, stinné háje . . . mám celé zástupy otrokyň, jež pečují o mé obveselení . . .«

Usušila děvůška usazené oči.

»Velikou moc mám já . . . nesmírné bohatství . . . A svolíš-li býti mojí manželkou, rozdělím se vším s tebou! — Život tvůj bude se podobati písni bez konce . . .« úlisně zněl jeho zvláštní hlas.

Zvedla skloněnou hlavu a její ztupilé tělo hrdě se napřímilo.

»Svoluji . . .« zašeptala a podala ruku myslivci. Lesklé jeho oči zaplanuly . . . Pojal dívku do své náruče a dříve, nežli mohla vzkřiknouti, zmizel s ní pod klidnou hladinou rybníka . . .

A opozdívši se vesničan, vracející se kol hráze rybníka, slychal krásný, smutný a roztoužený zpěv, odrážející se měkce a táhle od záduchvých vod rybníka . . . To žena vodníkova těsknila po zemi, po krásném, tichém, zeleném údolí a po svých milých . . . však darmo! Vodník své ženy, již miluje, nevrátí světu nikdy!

A dříve, než přišli robotníci a vodu z velikého rybníka vypustili a onen zrušili, odstěhoval se vodník se svojí ženou . . . Kam, nikdo nevěděl.

Snad nalezl útulek v čistých, skotačivých vlnkách Velický, možná, že zvolil bydliště v nazelenalých vodách Bečvy — kdož ví?

A. F.:

Lidové zkazky z Oseka nad Bečvou.

I. Stará »Boží muka«.

Za starých časů v osadě Osek u Lipníka byly tři brány. U potoka Lubeň byla první brána na silnici při chalupě číslo 2. Uprostřed dědiny vedle kostela a fary, při cestě vedoucí do Dolního Újezda, stála druhá brána. Této říkalo se kněží brána a starší lidé dosud v Oseku říkají domkům v této části osady —

v knězi bráně. Třetí brána stála na vrchním konci dědiny.

Za třetí branou asi na šest set krků stojí pět domků do Oseka patřících. Ač před 50 lety k těm domkům bylo na poli přistavěno ještě asi dvaadvacet nových, které přezdívkou nazvány »Chabrovem«, tak přece oněch pět starých domků při tom svůj původní název neztratilo a říká se jim dosud »domky za branou«.

Asi na 3 m u rohu prvního domku »za branou« stávala na obecním trávníku na vyvýšeném místě — boží muka. Staří lidé často mnoho divného, ba i strašného si o tom místě vypravovali. Všeobecně se říkávalo, že na tom místě proto stojí boží muka, poněvadž pod ní je šachta, v které jsou pochováni vojáci. O těchto mnohých staříček svým vnučatům všelicos vypravoval, jenže každý jinak. Jeden říkával, že jest tam pochováno vojsko ze švédských válek, jiný zase tvrdil, že zde byla bitva a opět jiný říkával: »Ó, né! — Tam není vosko pohřbeno, ale jsou tam lidé z celého Oseka, když řádil zde mor tak silný, že z celé dědiny nezůstalo prý ani človíčka na živu.« Proto tam za dědinou vykopána byla šachta, ve které byli všichni pochováni.

Poslyšme, co vypravují o tomto místě u boží muky staříček K., který býval v jednom domku »za bránou«.

»Když jednou v noci vyšel jsem ven, tu slyším kroky. Při svitu měsíce vidím husara v plné zbroji. Šavle mu brkala, špory brnkaly, když šel ulicí okolo mne. Myslil jsem, že je to skutečný husar a proto jsem naň promluvil: »Pane soldát, kam pak?« Ale on nic, bral se podle plotu dále k boží muce. Tam jako blesk rychle zmizel. Strachy třesa se utekl jsem do chaloupky, kdež šest neděl se zimmicí jsem si poležel«. — Jiný staříček R., z domku u boží muky, měl v zahrádce u stodoly velkou hrušku. Poněvadž v noci často nezvaní hosté chodili mu na hrušky, umínil si, že je bude v noci hlídati. Večer nastlal si pod hrušku slámy, na níž si v noci pak uleh a halenou se přikryl. Brzy tvrdě usnul. Později najednou se probudil a co vidí? Jeho chalupa je velmi osvětlena a na trávníku u boží muky mnoho vojska. Obával se, že vojsko po pochodu hladové, jistě otrhá mu hrušky. Proto vstal a šel mezi ně, aby se zeptal, odkud tam přišli. Chodil mezi nimi, prohlížel pušky složené v pyramidách, viděl vojáky vařící v kotlech na ohních masovou polévku a pokrmy, kterak vojáci kolem ohňů obskakovali a ptá se jich, kde že se tu vzali, odkud přišli. Ale žádný mu neodpověděl, ba ani naň nepohlédl, jen si pilně všichni svého hleděli. Dozlobil se na ně, ale vida vpředu své chalupy také mnoho vojska, odešel tam. Tu pekli vojáci v pecích v břehu u silnice chléb. Upečené »komisárky« ukládali do stohů na chodníku. I chodil opět mezi nimi a byl rád, že neví o jeho hrušce. Vojáci měli stále pilno, každý si svého hleděl. Když však udeřila na věži dvanáctá hodina, všechno vojsko i ohně zmizely. Staříček

přestrašen utíkal domů, při čemž vyvrtil si nohu a mnoho neděl si pak poležel.

Jiný staříček K. vykládal o boží muce, že pod ní jsou pochováni lidé z Oseka, které sklátil mor. To prý se přihodilo takto: »Za stara bývalo zvykem u našich sedláků, že si žito na seti kupovali a přivázeli od Holešova. Semeno od Holešova bylo snad vždycky úrodnější pro naši zabečváckou půdu. — Tak jedenkrát jel prý z Holešova s žitem strýček S. z čísla 62. Když přijel k Bečvi proti Oseku, byla hodně rozvodněná. Na břehu uviděl státi dvě ženy, které byly oblečeny v bílých »fërtochoch« i plachtách či »obrusoch«, jak tehdy ženy se nosily. Přes Bečvu nebylo mostu ani lavek. Poněvadž strýček bývali vždycky ku každému dobrák, zavolali přivětivě na ně: »Hej, vy robky, podte na vůz! Třebas mám dost těžko, ale vás snad ešče utahnu na druhou stranu!« Ženy na vůz pak vyskočily. Když byly na naší straně, skočily s vozu a děkujíc sedlákově pravili: »Sedláče, koukní se na nás, ale nelekej se! Jsme poslové Boží, na hříšný osecký lid od Boha poslány, abychom ho všecek morem usmrtili. Ty ale, sedláku, za tvou lásku a přivětivost, ještě nyní neumřeš. Býval isi vždycky strážlivě a spravedlivě živ a bývals vždycky ku každému, zvláště k chudým, štědrý a laskavý a proto budeš i se svou rodinou moru ušetřen. Když přijedeš teď domů, tak hned shod žito s vozu doľu a nalož naň pokrmů na 3 dny, seber děti i ženu a všechny, kteří jsou ti milí a rychle ujížděj nejbližší cestou ven z dědiny, vedle kostela přímo k Veselíčku. Nikde se nezastavuj a neohlídej, až budeš v lese na veselském kopci. A takto mluvili, až přijeli k bráně do dědiny. Tam jedna druhé se uklonily a každá na jednu stranu poradí domů se daly, s očí rychle mu zmizely. Tu on strachy do koní praskl! a přijeda domů, hned žito s vozu zházal, několik pecnů chleba a jiného živobyťi na vůz naložil, a také svých šest dítek. Manželku svou a čeleď vybidl k útěku a již z domu »trapem« po »Myšnici« k Veselíčku ujížděl. Všem naporučil, aby se nazpět neohlíželi. Ale žena nebyla poslušná, a ne jinak než jako žena Lotova u Sodomy a Gomorhy, váhavě za povozem šlapala, na Osek se ohlízejíc. Když přišla až na kopec, jak říkáme posud na »Křib«, tu teprve zůstala úplně státi. Byla morem zachváčena a klesla mrtva k zemi. — Ubohý strýček S., když po třech dnech s dětmi a čeledí domů jel, našel ji tam mrtvou a tak také část žalosti morem způsobené tehďaz zakusil.

Když přijel domů, celou vesnici našel vymřenou. Lidé z okolních vesnic za Osekem pak jámy vykopali a v nich mrtvé pochováli. Na tom místě pak Boží muku postavili. Stávala tam dlouhá a dlouhá léta a starý lid ji míval ve velké uctivosti. Až časem se úplně rozpadla a nyní jest na tom místě pěkná zahrada. Kdysi se tam kopalo a přišlo se na ohromnou spoustu lidských kostí.

Jedna stařenka také vypravovala o té staré Boží muce a svou pověst zakončila: »Ať je tomu tak lebo tak a ať ti lidé umřeli vojno lebo morem, nad tým nebudem dál lamentýrovať. Ti už só v nebi a odpočívajó ve svatym pokoji.«

L. Kulička:

Z výkladů starého Záhoráka.

Z Osíčka. — Bylo to tedy, jak se ešče vozivaly drva do Kroměříža, do Holešova lebo do Huléná. Taky sedlák Kozák z Osíčka je vozil. Jeden deň dovezl fúru z Javorníka, no a na druhé deň s nima jel do města. Bylo to ale dost daleko a tak vyjel dycky kolem jedné hodiny po půl noci. »Francku, zítra jedem do Kroměříža, tož di do půl noci pást koně!« povidal svému synovi. On šel. Ale jak bylo před půlnocó, koně najednóc ty tam a utekly dom. Francek doma dostal, že přihnal skoro.

Podruhý už se vypravil sedlák sám pást. Svázal koně lykovém provazem akonec si chytl do ruky, aby mu koně neutekly. Udělal si oheň a tak pásl. Před půlnocó najednóc jako by mu kdosi provaz přestříhl — a koně zas byly pryč. Co měl dělat. Poznadával a chtěl jít taky dom. V té ale uhlídl, že od Javorníka se k němu valé ohnivě sud. Strachem se nemohl pohnót. Sud se valil pořád bliže, a pořád byl menší. Až už byl enem několik kroků od něho, proměnil se na velkého psa s ohromnó tlamó a ohnivéma očima. Letěl přímo na něho. Kozák už strachem se necítil V tom uslyšel biť půlnoc na kostele a všecko se stratilo. Kozák se zebrał a šel dom — ale mosel se honem přeslic

Z Rakova. — Staré Chrastina slóžili v Němčicích na Hané. Jednóc si zašli do Měrovic za kamarádama. Měli se tam dobře, takže než šli zpátky, už měli trochu v hlavě. Už se stmívalo, když se vraceli. Najednóc potkajó v poli jakýhosi pána — s fajkó v ruce. »Hde deš?« ptá se jich pán. »Do Němčic!« »Toš půdem spolem!« Dostali se ale na rozcestí a Chrastina chtěli jít chodníkem. Pán zas že ne, ať dó račí po silnici.

Chrastina se na konec dopálili. »To bych se na to podíval, aby mi hđosi chtěl poróčať. Půdu si hde já budu chtět!« »Toš ty nepůdeš?«, ten pán na to — a začali se natáhať. Žádné se ale nechtěl dať. Jak Chrastina chytli toho pána, hned poznali, že to není obyčeneň člověk. Lezly do něho prsty jak do péři.

Dlóho se prali. Chrastina hned byli na vrchu, hned na spodku. Potem přece ten pán začal ochabovať. Začal tedy jináč: »Pust mě!« »Pust ty napřed, tys začal!«, nechtěli se dať Chrastina. Až se pohádali, tak se přece pustili. »Dal ti ale čert nos!« volal za nima vodník. Chtěl jich dostať, aby šli po silnici až k mostu přes Hanó, a tam by byl s nima spíš hotové.

DROBNÉ ZPRÁVY.

František Kretz sedmdesátníkem. Dne 4. ledna došáhl zasluzilý moravský etnograf a spisovatel Fr. K r e t z z svých sedmdesátin. Narodil se 4. ledna 1859 v Blansku. Po 50 let sbíral a shromažďoval produkty lidového umění, o němž napsal nepřehlednou řadu článků do různých českých i německých časopisů. Svými sbírkami obohatil musea v Brně, na Velehradě, na Slovensku a založil velké národopisné museum v Uher. Hradišti. Jeho činnost odborná a žurnalistická je velmi rozsáhlá a dotýká se všech možných oborů lidového umění (výšivek, krojů, zaniklých řemesel a cechů, českého skla, keramiky atd.). Také naše »Záhorská Kronika« přinesla několik pěkných článků z pera Kretzova. Za svoje zásluhy byl ve svém působišti v Uh. Hradišti jmenován čestným občanem města. Přejeme oslavenci plného zdraví k další jeho zdárné činnosti.

Spisovatel Čeněk Kramoliš, známý našim čtenářům z četných článků, uveřejněných v Záhorské Kronice, dostal v minulém roce literární cenu od zemského výboru moravského a letos v lednu byl odměněn II. cenou (3000 Kč) za rukopis historického románu »Valašská vojna« v soutěži pražského nakladatelství »Přítel knihy«. V porotě pro posouzení mnoha konkurujících děl byli profesoři dr. Vodáč, dr. Hýsek a dr. Dubský. Román sestaven je na základě určitých dokladů, popisuje pravdivě, jak Valaši pomáhali císařovně Marii Terezií v boji, jak povstali pak vojensky proti vrchnosti a jak byli císařským vojskem poraženi. Román vyjde asi do roka.

Prapor z tureckých válek ve Velkém Újezdě. Prapor v kostele na nástěnném sloupu naproti kazatelni vystrčený, pochází od zakladatele kostela Maxmiliána Podstatzkého, který jej s sebou nosil ve válkách tureckých jako rytmistr u pluku císařských kyrysarů.

Ve své závěti, která se chová ve vrchnostenském archivu na Veselíčku ustanovil, aby prapor tento vystrčen byl na věčné časy v jeho patronátním kostele. Tyč, na níž prapor jest upevněn, jest dubová a železem prorážena a má na vrchním konci ocelový, pozlacený hrot se značkou: C VI = Carolus Sextus = Karel Šestý. Od starých slyšel jsem, že si jako chlapci vykládali, kdyby se stalo a kostel dopuštěním Božím byl zničen, že za cenu toho hrotu, který je z »ryzího zlata«, celý kostel zas může býti postaven. Nyní v této době prapor dočasně v kostele není, neboť nynější majitel panství Veselíčko jej dal pod dohledem památkového úřadu opravit, dbaje toho, aby starobylý ráz praporu nebyl porušen a setřen.

Prapor sám zhotoven jest z hamatné látky s třepením a má

po jedné straně zlatem vyšívaného císařského orla a po druhé straně kanon (dělo) s latinským nadpisem: »Neutra timeo«, Něčeho se nebojí.«
Ant. Koutný.

Opět nové předhistorické pohřebiště nalezlo se na podzim u Kunovic ve trati »V hatích« čili »Na nivě«, na pozemku patřícím rolníkovi p. Gábovi. Je opět na mírném návrší a téhož rázu jako u Kladerub*) — popelnicové pole. Jeden hrob byl opatrně obkopán. Byla v něm velká mísovitá popelnice a okolo asi 5—7 menších nádobek, některé pokličkou přikryté. Byl jsem pozván, abych nálezy prohlédl. Ale ačkoli jsem ihned vydal se na cestu, přišel jsem přece pozdě. Nevědomí lidé byli v domění, že v nádobách jsou peníze a všechny roztloukli a tak našel jsem pouze trochu střeptů, z nichž jeden byl kus dna popelnice s popelem a kostmi.
Ant. Svěrák.

Kronikář Karel Slavík sedmdesátníkem. Dne 23. ledna slavil tiše své 70leté narozeniny známý kronikář K. S l a v í k, řídící učitel na odpočinku ve Chvalkovicích u Olomouce, který již jako mladý učitel vydal svého znamenitého »Průvodce Velehradem« a přispíval později svými dobrými pracemi do Ottova naučného slovníku, literárních časopisů, kronik a vědeckých publikací domácích i cizích. Dosud svěží jubilant jest se svými přáteli a mnohými svými bývalými žáky zvučných dnes jmen, které vychoval, v neustálém styku, hlavně na poli literárním. Také v Z. K. byl uveřejněn jeho článek. Blahopřejeme.

Nejvyšší místo politického okresu hranického. Podíváme-li se na horopisnou mapu pol. okresu hranického, seznaváme z čísel udávajících nadmořskou výši, že od nejnižšího místa, totiž jižně od Velkých Prosenic, kde řeka Bečva opouští okres (= 213 m n. v.) púda směrem severním stoupá (Velké a Malé Prosenice 224 m, Osek 226 m, Veselíčko 266 m, Tupec 269 m, Dolní Újezd 288 m, Skoky 361 m, Staměřice 370 m, Ranošov 504 m, Slavkov 583 m, Kozlov 633 m) a severně od Slavkova »Ve vypáleném« dostupuje nejvyšše 665 m (nejvyšší místo okresu). Je tedy výškový rozdíl v okrese velmi značný, neboť čítá 452 m. — Nejniže položenou obcí v soudním okrese lípenském a současně v pol. okrese hranickém jsou Velké a Malé Prosenice 220 m, nejvýše leží Kozlov 653 m; výškový rozdíl mezi nejnižší a nejvyšší osadou 433 m. — Přihlížímeli-pouze k soudnímu okresu hranickému, nejvyšším místem jest na Hranicku Chladný chlum 625 m (záp. od Středolesí) a nejníže leží řeka Bečva jižně od Slavíče 236 m. Rozdíl výškový 433 m. Nejvyšší osadou v soudním okrese hranickém je Středolesí 615 m, nejniží město Drahotuše 249 m (rozdíl výškový 366 m). — Řeka Bečva vtéká do polit. okresu hranického jižně Hustopeč n. B. (267 m) a odtéká z okresu jižně Vel. Prosenic (213 m; rozdíl výškový 54 m).
Antonín Fröhlich.

*) »Předhistorické pohřebiště u Kladerub«, Záhorská Kronika, roč. XI, str. 44.

Brauna byl jeho vrstevníkem a životopiscem, ale i pro tvorbu samu. Josef Braun mimo to dovedl ve svých knihách rozezvučiti struny národního citění. Čtenář neodkládá výše uvedenou knihu bez pohnutí. Kniha většího formátu o 180 stranách: stojí pouze Kč 15.—, váz. Kč 20.— a hodí se jako dar mládeži ke každé příležitosti.

Jos. Braun — Národní buditel. Lidové nakladatelství J. Svátek v Praze XVI., Husova tř. 7., vydává souborně spisy Braunovy z popudu čistě národního, chtějící, aby knihy autora kvality Braunovy staly se majetkem celého národa. V sebraných těchto spisech vyšla jako I. svazek, kniha »Z pamětí krevních písařů«, jež jest řadou zajímavých a dokumentárních povídek, které čtenáře, majícího rád historickou četbu, cele zaujmou, neboť řeší mnohé problémy z naší historie, které ještě dnes jsou aktuální. Krásně vypravený svazek s obrázky F. Šebka o 312 str. stojí pouze Kč 19.—, váz. v celopletené vazbě Kč 25.—. Odběratele, který subscribuje celé své dílo Jos. Brauna o 10 svazcích, obdrží za Kč 100.— knihy dle svého výběru zdarma. Použitím této subskripce zlevní se tyto knihy téměř o dvě třetiny. Celé dílo Jos. Brauna o 10 svazcích bude stát Kč 140.—, v celopletené vazbě Kč 210.—. Na 10 měs. splátek o 20 Kč více. Sebrané spisy Jos. Brauna vycházejí v sešitech, takže jest umožněno každému, aby si tyto krásné knihy opatřil. Doporučujeme vřele svým čtenářům.

Nádherné dílo Frant. Táborského a mistra Ad. Kašpara Rusava, život valašské dědiny - vyšlo v nakladatelství R. Prombergera v Olomouci. Kniha jest formátu 28,5 cm X 21,5 cm, sazbu ruční z písma Bodoniho cícera. Barvotisky na křidovém papíře. Cena 150.— Kč. Vřele doporučujeme.

Známy časopis „Lípa-ABC nové ženy“ vydává nakladatel Jan Svátek, Praha-Smíchov, Husova 7. Lípa pro krásnou úpravu a bohatý obsah docílila značné obliby, takže bylo možno snížit cenu čísla na Kč 1.50. Doporučujeme každé rodině. Žádejte ve všech knihkupectvích a v prodejnách novin, nebo přímo u nakladatele.

Stráž Moravy, věstník Národní jednoty pro východní Moravu. Redaktor Adolf Kubis. Redakce a administrace v Olomouci. Sokolská třída 3. Roční předplatné 20 Kč. Vychází každý měsíc kromě prázdnin.

Elektrotechnické podniky, Oldřich Zámrský, HRANICE.

Telef. 58.

PROVÁDÍ: zařízení elektrického osvětlení a pohonu pro soukromé domy, hospodářství a živnosti, signální zařízení, telegrafy a telefony, stavby, opravy a zkouš. hromosvodů.

DODÁVÁ: elektrické motory, dynamy, speciální elektromotory, elektromotory převozné pro hospodářství a jiné účely, automatická čerpadla pro vodovody, elektrické topné vařicí přístroje, žehličky, žárovky, lustry a jiný elektrotechnický materiál všeho druhu. Radiostanice, radiosoučástky a j. — Rozpočty a projekty zdarma.

Nejlepší reference.

Bleskosvody

zaručeně
spolehlivé
objednejte
včas přímo
ze speciální
továrny

JOS. MOTKA junior

továrna elektrotechn.
a stavba strojů
LITOVEL, MORAVA.
Též veškeré ostatní elektrotechnické potřeby.

Akciová společnost drobových lomů

GEISLER & SRNA

V MOR. OSTRAVĚ.

Telefon čís. 23. 02.

Telefon čís. 23. 02.

Lomy modré droby:

Hrabůvka u Hranic a Výkleky u Lipníka n. Bečvou.

Žulové lomy:

Frýdberk ve Slezsku.

Kámen dlažební, stavební, pomníkový, záhozový, štětový atd. Štěrka všech druhů.

Vyrábí:

Šlechťené omítky a umělý kámen „Geislerolit“, vyráběné z la drobového písku nepřekonatelné jakosti.

Provádí:

Kompletní dehtování silnic, jakož i veškeré práce dlažební.